

Nationalekonomin inför verkligheten

En stor del av förra numret av Ekonomisk Debatt (8/78) ägnades en diskussion av ekonomens roll som rådgivare. Flera svenska ekonomer med stor erfarenhet av ekonomisk-politisk rådgivning efterlyste mer kunskap om institutionella och politiska förhållanden hos den universitetsutbildade ekonomen. Ett par gick ett steg längre och ansåg att den nationalekonomiska teorin har fjärrat sig från verkligheten, eller att verkligheten har fjärrat sig från teorin: ". . . ämnet och slutsatserna är lika relevanta för den världsliga politiken som antalet änglar per knappnålshuvud" (Gösta Rehn). Är det så illa ställt eller är det så att kritikerna inte riktigt förstått vad ekonomisk teori egentligen går ut på?

Låt oss börja med att se litet närmare på den kritik, även från andra håll, som riktats mot den etablerade ekonomiska teorin. Den gemensamma nämnaren för all kritik är anklagelsen för *bristande relevans*. Eftersom teorin inte anses ge en rimligt nyansrik bild av verkligheten, kan den inte heller hjälpa oss att förstå och förklara ekonomiska skeenden. Denna kritik av den ekonomiska teorin för bristande verklighetsansknyning kan grovt sammanfattas i två punkter:

1) Viktiga bitar av verkligheten är helt utelämnade eller rudimentärt behandlade, tex den offentliga sektorns beteende, osäkerhet och sk transaktionskostnader, bla kostnader för att skaffa, överföra och tillgodogöra sig information.

2) Beskrivningen är inkorrekt. Så tex strävar inte konsumenter och producenter efter att maximera utfallet av sina handlingar. Inte heller är det riktigt att anta att marknaderna utmärks av sk perfekt konkurrens.

Kritik av den etablerade ekonomiska teorin enligt dessa linjer är inte någonting nytt eller ovanligt. Teorin hade knappt hunnit etablera sig vid slutet av 1800-talet förrän den utsattes för en hård kritik av de sk institutionalisterna, med den norsk-amerikanske ekonomen Thorstein Veblen som förgrundsfigur. I stället för att teoretisera borde nationalekonomerna ägna sig åt ingående studier av de institutionella och sociala förhållanden, som faktiskt rådde i verkligheten. Även om institutionalisterna aldrig kommit att få avgörande inflytande inom nationalekonomin, så har det hela tiden funnits färgstarka ekonomer, som kan sägas ha företrätt eller företråda ett institutionalistiskt synsätt. Vi kan nämna namn som Joseph Schumpeter, John Kenneth Galbraith och Gunnar Myrdal.

Under efterkrigstiden har den ekonomiska teorin snabbt och genomgripande klätts i matematisk och statistisk dräkt. Denna utveckling har ökat kriti-

ken för bristande relevans. Det är nu en tämligen allmän uppfattning även bland akademiska ekonomer att matematiseringen håller på att drivas för långt, att många forskare alltför litet inspireras av verklighetens problem och i stället väljer problem på vilka matematiken på modet är lättast att tillämpa. Den ökade stringens och klarhet, som det matematiska språkbruket ger, erhålls till ett pris som är på väg att bli alltför högt. Det är risk för att klyftan mellan teoretiserande ekonomer å ena sidan och ekonomer inriktade på mera praktisk, rådgivande verksamhet å den andra tenderar att bli så stor att dessa båda grupper inte längre kan kommunicera med varandra.

Dessa utvecklingstendenser och de svagheter hos teorin som exemplifierats ovan är viktiga att peka på, men de bör inte förleda oss att tro att vi med fördel kan kasta all teori överbord. En teorifientlighet av den typ som ofta lyser igenom hos institutionalistiska ekonomer är vi knappast betjänta av. Eftersom de samhällsekonomiska problemen är så komplexa till sin natur är teorier och modeller nödvändiga instrument för att urskilja och renodla väsentliga samband i en förvirrande verklighet. Den etablerade nationalekonomins styrka ligger i att den bygger det mesta av sin analys på en i grunden enkel och allmängiltig teori, nämligen teorin för allmän jämvikt. Det är nog ingen överdrift att säga att attackerna mot den etablerade teorin från tex institutionalister stupat på att man haft svårt att presentera ett bättre alternativ.

Vari ligger då mer konkret styrkan i modellen för allmän jämvikt? Vi skulle främst vilja peka på att teorin beskriver och förklarar samspelet och beroendet mellan olika delar av ekonomin. *En ekonom som är van vid det betraktelsesätt som teorin för allmän jämvikt ger löper mindre risker att stirra sig blind på de ögonblickliga, direkta effekterna av en ekonomisk-politisk åtgärd.* I stället kan han urskilja och förutsäga olika typer av indirekta och icke åsyftade effekter genom sin kunskap om hur det ekonomiska systemet fungerar i stort.

Låt oss göra analogin med läkaren, som genom sin träning att se människokroppen som ett biologiskt system med komplicerat samspel mellan olika organ inser att han i allmänhet måste se längre än till just den kroppsdel där patienten har smärtor, för att finna det bästa botemedlet. Att en läkare inte kan rekommendera amputation bara för att en patient klagar över smärtor i foten, anses självklart. Man borde reagera lika självklart, när tex alltför snabba prishöjningar möts med krav på allmän prisreglering.

Säkert ligger det någonting i kritiken mot den ekonomiska teorin. En orsak till att en del dålig teori utvecklas och oviktiga frågor analyseras är kanske att många ekonomer som drivande kraft bakom forskarmödan har en del kollegers uppskattning av matematisk elegans och teoretiska spetsfundigheter. En annan orsak är att verkligheten hela tiden förändras, ibland så mycket eller så snabbt att teorin blir "ifrånsprungen".

Erfarenheterna tyder emellertid på att den ekonomiska vetenskapen har en god inbyggd förmåga att anpassa sig till radikalt nya förhållanden. Tag tex utvecklingen på 70-talet. Vi fick under denna tid ett helt nytt växelkurssystem, och vi upplevde ekonomisk stagnation i kombination med accelererande inflation, något som tidigare varit okänt. Den ekonomiska analysen visade sig relativt snabbt kunna växla över till dessa områden och göra väsentliga

bidrag. En viktig orsak till denna flexibilitet hos vetenskapen är, tror vi, just existensen av en effektiv, allmänt accepterad grundteori.

Att lära ekonomer att på ett vettigt sätt hantera denna grundteori är en oerhört väsentlig uppgift som i princip åligger universiteten. Att ge upp denna verksamhet till förmån för studier av mera specifik karaktär med starkt institutionell inriktning skulle innebära att ekonomernas förmåga att i framtiden ge sig i kast med problem, som idag är omöjliga att förutse, kraftigt beskas.

Steff Vist

Harry Fran